

УДК 94(4-11):341.218.3(436:477.8)“1272/1278”

**ЗАГАДКИ АВСТРІЙСЬКОГО ВУЗЛА (1272–1278):
ЛЕВ ДАНИЛОВИЧ, ЛАСЛО IV, ПШЕМИСЛ II ОТТОКАР,
РУДОЛЬФ ГАБСБУРГ І ПОЛЬСЬКІ КНЯЗІ**

Леонтій ВОЙТОВИЧ

*Львівський національний університет імені Івана Франка
вул. Університетська, 1, Львів, 79000, e-mail: lev67420@ukr.net
Кафедра історії середніх віків та візантиністики*

У статті зроблена спроба розв'язання складних проблем у Центрально-Східній Європі на останньому етапі війни за спадщину Бабенбергів. Аналіз джерел, насамперед латиномовних, дає змогу по-новому оцінити роль і місце королівства Русі (Галицько-Волинської держави) та його союзера Лева Даниловича в європейській політиці другої половини XIII ст.

Ключові слова: спадщина Бабенбергів, Дюрнкрут, Лев Данилович, Ласло IV, Пшемисл II Оттокар, Рудольф Габсбург, Болеслав Сором'язливий.

Війні за Австрійську спадщину (1246–1278) присвячені численні розвідки, передовсім австрійські¹, німецькі², угорські³, чеські⁴, польські⁵, українські та російські⁶, однак багато її аспектів надалі залишаються дискусійними. Йдеться, зокрема, про участь у зазначених подіях галицько-волинського князя Лева Даниловича. Ситуація ускладнюється тим, що “князь думен и хоробор на рати, немало бо показа мужьство свое

¹ Див.: *Vancsa M. Geschichte Nieder- und Oberösterreichs.* Gotha, 1905; *Pirchegger H. Geschichte der Steiermark.* T.1 (bis 1283). Gotha, 1920; *Hantsch H. Die Geschichte Österreichs.* T.1. Graz–Wien–Köln, 1959; *Zöllner E. Geschichte Österreichs.* Wien, 1974; *Haider S. Geschichte Oberösterreichs.* Wien, 1987; *Dopsch H., Brenner K., Weltin M. Österreichische Geschichte 1122–1278. Die Länd und das Reich. Der Ostalpenraum im Hochmittelalter.* Wien, 1999.

² Див.: *Redlich O. Rudolf von Habsburg – das Deutsche Reich nach dem Untergange des alten Kaisertums.* Innsbruck, 1903; *Meier H. Gertrud Herzogin von Österreich und Steiermark // Zeitschrift des Historischen Vereins für Steiermark.* Graz, 1927; *Hausmann F. Kaiser Friedrich II. und Österreich. Probleme um Friedrich II // Vorträge und Forschungen.* Bd.16. Sigmaringen, 1974; *Kusternig A. Die Zeit König Ottokars in Österreich (1251–1278).* St. Pölten–Wien, 1978; *Šiökl G. Der russische Staat in Mittelalter und früher Neuzeit.* Wiesbaden, 1981; *Hoensch J. K. Přemysl Otokar II. von Böhmen. Der goldene König.* Graz–Wien–Köln, 1989; *Krieger K. F. Rudolf von Habsburg.* Darmstadt, 2003.

³ Див.: *Pray G. Historia rerum Hungariae cum notitiis praeviis.* T.1. Buda, 1801; *Wertner M. Die Regierung Béla's des Vierten // Ungarische Revue.* T.13. 1893; *Pauler G. A Magyar nemzet története az Arpád-házi királyok alatt.* T.2. Budapest, 1893; *Hóman B. Magyar történet a rendiség kialakulásának kora.* T.2. Budapest, 1935; *Kristó G. Magyarország története 895–1301.* Budapest, 2006.

⁴ Див.: *Palacký F. Dějiny národu českého v Čechách a v Moravě.* T. 1. Cz.2. Praha, 1854; T.1. Cz.3. Praha, 1855; *Šusta J. Dvě knihy českých dějin. Kniha první – Poslední Přemyslovci a jejich dědictví.* Praha, 1917; *Novotný V. České dějiny.* T.1. Cz.3. Praha, 1928; T.1. Cz.4. Praha, 1937; *Kavka F. Dějiny Česko-Slovenska do roku 1437.* Praha, 1971; *Vaniček V. Velké dějiny země Koruny české.* T.3 (1250–1310). Praha–Litomyšl, 2002; *Žemlička J. Století posledních Přemyslovců. Český stát a společnost ve 13. století.* Praha, 1986.

⁵ Див.: *Bartnicki M. Polityka zagraniczna księcia Daniela Halickiego w latach 1217–1264.* Lublin, 2005; *Mika N. Walka o spadek po Babenbergach 1246–1278.* Racibórz, 2008.

⁶ Див.: *Войтович Л. Союз Галицьких Романовичів з Австрією та Чехією у XIII ст. // Проблеми слов'янознавства.* Вип.56. Львів, 2006. С.263–273; *Майоров А. В. Даниил Галицкий и Фридрих Воинственный: русско-австрийские отношения середины XIII века // Вопросы истории.* 2011. № 7; *Иого же. Поход русских войск в Моравию и борьба за “Австрийское наследство” в 1252–1253 гг. // Военно-исторический журнал.* Москва, 2011. № 8.

во многих ратех”⁷, “винахідник машин для здобування фортець”⁸, не потурбувався про власного літописця, а волинські редактори другої частини Галицько-Волинського літопису, князі яких украй неприхильно ставилися до свого старшого брата, перенесли цю неприязнь на сторінки цього літопису. Так виник образ “безчесного князя”, на що справедливо звернув увагу польський дослідник Маріуш Бартніцький⁹. Серед різних верств українського населення, особливо на землях своїх колишніх князівств, князь Лев Данилович був дуже популярним у XV–XIX ст., про що свідчать як народна традиція, так і підробки грамот князя Лева¹⁰. Тому у контексті розв’язання загадок “австрійського вузла” очищення образу князя Лева Даниловича від пізніших нашарувань та стереотипів, витворених істориками впродовж двох останніх століть, видається давно актуальним і необхідним.

Як свідчить аналіз досліджень, життя і діяльність князя Лева Даниловича все ще висвітлені фрагментарно¹¹, до того ж більшість цих фрагментів залишається дискусійною.

Восени 1240 р., маючи намір укласти угоду з Угорщиною перед загрозою монгольського наступу і скріпити її шлюбом Лева з дочкою короля Бели IV, Данило Романович з сином вийхав до двору угорського короля. “... Преже того Ёхальъ бѣ Данило кнѣзь ко королеви Оугры, хотя имѣти с ниѣ любовьъ сватьства”¹². Зі свого боку, угорський король, недооцінивши монгольської загрози, не захогів укласти союз зі своїм колишнім васалом.

⁷ ПСРЛ. Т.2. Стб.935.

⁸ *Zimorowicz J. B. Opera guibus res gestae urbis Leopoli illustrantur / Ed. C. Heck. Leopoli, 1899. P.54.*

⁹ *Bartnicki M. Wizerunek “безчесного князя” w Kronice Halicko-Wołyńskiej // Actes testantibus. Ювілейний збірник на пошану Леонтія Войтовича // Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність. Вип.20. Львів, 2011. С.93–100.*

¹⁰ *Мицько І. Феномен грамот князя Лева // Старосамбірщина. Т.2. Старий Самбір, 2002. С. 187–194.*

¹¹ *Гришеський М. Чи маємо автентичні грамоти князя Лева // Записки НТШ. Т.45. Львів, 1902. С.1–22; Линниченко І.А. Грамоты Галицкого князя Льва и значение подложных документов как исторического источника // Известия Отделения Русского Языка и Словестности. Т.9. Кн.1. Санкт-Петербург, 1904. С.80–102; Генсьорський А.І. З коментарів до Галицько-Волинського літопису (волинсько-галицькі грамоти XIII ст.) // Історичні джерела та їх використання. Т.4. Київ, 1964. С.171–184; Маркевич О. Невідома грамота князя Льва Даниловича // Архіви України. Київ, 1968. № 5. С.23–29; Купчинський О.А. Дослідження та публікації грамот Галицько-Волинського князівства у XVIII ст. // Київська Русь: культура, традиції. Київ, 1982. С.129–149; *Його ж.* Акти та документи Галицько-Волинського князівства XIII – першої половини XIV століть. Львів, 2004. С.7–19, 21–24, 26–31, 37, 41, 43, 62–72, 79–82, 94, 103, 119–122, 125–131, 134, 136, 174–176, 208–286, 291–322, 331–366, 381–416, 450–749, 822–875, 903–969, 1013–1094, 1102–1136; *Івкін В.* Чи є історична основа в фальсифікатах грамот Льва Даниловича? // Вісник Львів. ун-ту. Сер. іст. Вип.24. З історії стародавності і середньовіччя. Львів, 1988. С.60 *Войтович Л.* Удільні князівства Рюриковичів і Гедиміновичів XII–XVI ст. Львів, 1996. С.89–97; *Його ж.* Князівські династії Східної Європи (кінець IX – початок XVI ст.). Склад, суспільна і політична роль. Львів, 2000. С.26, 62, 90, 98, 185, 227, 230, 284–288, 376, 417–418, 425, 438, 441–442, 445–446, 450, 454, 457, 467, 499, 514; *Його ж.* Де була столиця Лева Даниловича? (Джерелознавчий аспект проблеми) // До джерел. Збірник наукових праць на пошану Олега Купчинського з нагоди його 70-річчя. Т.1. Київ–Львів, 2004. С.712–720; *Його ж.* Військове мистецтво Галицько-Волинської держави: князь Лев Данилович // Вісник НУ “Львівська політехніка”. № 502. Держава та армія. 2004. С.13–18; *Його ж.* Штрихи до портрету князя Лева Даниловича // Україна в Центрально-Східній Європі (з найдавніших часів до XVIII ст.). Вип.5. Київ, 2005. С.143–156; *Його ж.* Княжа доба на Русі: Портрети еліти. Біла Церква, 2006. С.497–501; *Його ж.* Реформи армії князями Данилом Романовичем та Левом Даниловичем у середині XIII ст. // Вісник національного університету “Львівська політехніка”. № 571. Держава та армія. Львів, 2006. С.89–93; *Його ж.* Князь Лев Данилович – полководець і політик // *Confraternitas. Ювілейний збірник на пошану Ярослава Ісаєвича [Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність. Вип.15].* Львів, 2006–2007. С.115–124; *Його ж.* Улус Ногая і Галицько-Волинське князівство // Україна – Монголія: 800 років у контексті історії. Київ, 2008. С.71–78; *Мицько І.* Про початки Святооунуфрївського монастиря у Лаврові // Лавра. Т.6. Львів, 1999. С.31–34; *Його ж.* Історія Галицько-Волинської держави у генеалогічних сюжетах // Знак. Ч.20. Львів, 2000. С.2–3; *Його ж.* Королевич Лев Данилович та давній Львів (сторінки з книги) // Львівська брама. 2001. № 9–10 (81–82). С.18–23; *Його ж.* Де ж могила князя Лева? // Старосамбірщина. Т.2. Старий Самбір, 2002. С.46–48; *Його ж.* Найшановніші християнські святі краю // Там само. С.86–109; *Його ж.* Край обителів // Там само. С.120–144; *Його ж.* Феномен грамот князя Лева // Там само. С.187–194; *Роман, ерм.* Могила князя Лева і Лаврський некрополь // Лавра. Т.4. Львів, 1999. С.44–47; *Домбровський Д.* Матримоніальна політика князя Лева Даниловича // Записки НТШ. Т.240. Львів, 2002. С.195–218; *Dąbrowski D.* Stosunki polityczne Lwa Daniłowicza z sąsiedzimi zachodnimi w latach 1264–1299/1300 r. // Галичина та Волинь у добу середньовіччя. Історичні та культурологічні студії. Т.3. До 800-річчя з дня народження Данила Галицького. Львів, 2001. С.42–69; *Ib.,* Rodowód Romanowiczów książąt halicko-wołyńskich. Poznań-Wrocław, 2002. S.101–114; *Ib.* Romanowicze w rocznikach polskich // До джерел. Збірник наукових праць на пошану Олега Купчинського з нагоди його 70-річчя. Т.1. Львів, 2004. С.487–497; *Ib.* Genealogia Mściławowiczów. Pierwsze pokolenia (do początku XIV wieku). Kraków, 2008. S.352–357.*

¹² ПСРЛ. Т.2. Стб.787.

“И не бы любви межѣ има и воротисѣ ѿ короля...¹³”. І тільки після перемоги в битві під Ярославом 17 серпня 1245 р., в якій відзначився Лев Данилович, що командував полком лівої руки¹⁴, дійшло до угоди з Угорщиною, скріпленої давно планованим шлюбом. Лев Данилович одружився з дочкою угорського короля Констанцією у замку Зволен між 1246

і 1251 рр.¹⁵, скоріше, десь між другою половиною 1246 та першою половиною 1247 рр.¹⁶, ближче до середини червня 1247 р. (бо 2 червня 1247 р. Бела IV надав Ростиславові Михайловичу Славонію¹⁷, декларуючи його відмову від боротьби за Галич, а на шлюбі був присутнім митрополит Кирило II, висвячений в Нікеї патріархом Мануїлом II наприкінці 1246 р. або ж на початку 1247 р.¹⁸, після чого потрібно було ще повернутися назад). Цей шлюб поєднав молодого перемишльського князя з багатьма правлячими династіями Європи.

15 червня 1246 р. у битві з угорським військом на р. Лейте загинув австрійський герцог Фрідріх II Бабенберг. Як зазначено в австрійській хроніці, у цій битві брав участь “король Русі”, від руки якого герцог і загинув¹⁹. На мою думку, цим “королем Русі” міг бути тільки князь Ростислав Михайлович, зять короля Бели IV, який на той час все ще мав амбіції посісти не тільки галицький, а й київський та чернігівський престолі²⁰. Після смерті Фрідріха II Бабенберга, який не залишив прямих спадкоємців “по мечу”, розпочалася тривала боротьба за Австрійську спадщину, в якій у 1252–1253 рр. взяли участь і Романовичі. Ще Володимир Пашуго звернув увагу на усвідомлення літописцем важливості цієї війни²¹. Микола Котляр, загалом негативно оцінюючи боротьбу за спадщину Бабенбергів та її наслідки, стверджував, що у Данила Романовича були наміри створити спільну русько-австрійську державу²². Слідом за Іваном Крип’якевичем, який допускав, що Данило Романович “захопився планом посадити одного із синів на австрійському престолі, щоб в час загрози від ординців мати тут резерв для князівської сім’ї”²³, на ординські мотиви змін у політиці галицько-волинського князя вказував М.Бартніцький²⁴. Д.Домбровським була висунена версія вимушеної участі в цих подіях галицько-волинського князя під впливом і в інтересах угорського короля Бели IV²⁵.

Імовірними є династичні мотиви втручання Данила Романовича в боротьбу за спадщину Бабенбергів²⁶: Фрідріх II Бабенберг був сином Леопольда VI та Феодори Ангеліни, дочки візантійського василевса Ісаака II Ангела або, радше, його племінниці, дочки

¹³ Там само.

¹⁴ ПСРЛ. Т.2. Стб.802; *Войтович Л.* Військове мистецтво Галицько-Волинської держави. С.16–17.

¹⁵ *Wertner M.* Az Árpádok család története. Nagybecskerek, 1892. 485–488 old; *Codex diplomaticus Hungariae ecclesiasticus ac civilis* / Ed.G.Fejer. T.7. Buda, 1832. P.216.

¹⁶ *Dąbrowski D.* Rodowód Romanowiczów. S.110–114.

¹⁷ *Codex diplomaticus Hungariae ecclesiasticus ac civilis* / Ed. G. Fejer. T.4. V.1. Buda, 1832. P.447, 454.

¹⁸ Див.: *Avenarius A.* Nikaia und Russland zur Zeit der tatarischen Bedrohung // *Byzantinoslavica*. T.41. 1980. S. 33–43.

¹⁹ *Annales Millicensium continuation Sanctrucensis tertia* / Ed. W. Wattenbach // *Monumenta Germaniae Historica. Scriptores*. T.9. Hannoverae, 1851. P.559; *Annales sancti Rudberti Salisburgenses a. 1–1286* / Ed. W. Wattenbach // *Ibidem*. P.789; *Annales Waldemarianis* / Ed. G. Waitz // *Monumenta Germaniae Historica. Scriptores*. T.29. Hannoverae, 1892. P.179.

²⁰ *Войтович Л.* Княжа доба на Русі. С.418–419.

²¹ *Пашуго В. Т.* Очерки по истории Галицко-Волынской Руси. Москва, 1950. С.258.

²² *Котляр Н. Ф.* Дипломатия Южной Руси. Санкт-Петербург, 2003. С. 140.

²³ *Крип’якевич І.* Галицько-Волинське князівство. Львів, 1999. С.117.

²⁴ *Bartnicki M.* Polityka zagraniczna księcia Daniela Halickiego w latach 1217–1264. Lublin, 2005. S.188–189.

²⁵ *Dąbrowski D.* Stosunki pomiędzy Romanowiczami a królem Węgier Belą IV i niektórymi książętami polskimi w latach 1235–1240 // *Княжа доба: історія і культура*. Вип. 1. Львів. 2007. С. 83–87.

²⁶ *Войтович Л.* Союз Галицьких Романовичів з Австрією та Чехією у XIII ст. // *Проблеми слов’янознавства*. Вип.56. Львів, 2006. С.263–273.

молодшого брата Іоанна²⁷. Тобто, мати герцога Фрідріха II, як і її сестра чи тітка – друга дружина Романа, тривалий час була регентшею і визначала політику Австрії. Саме тут варто шукати витоки галицько-австрійського союзу у 1230-х роках.

Підтримавши цю думку²⁸, Олександр Майоров обґрунтував кілька цікавих версій: австрійсько-галицькі стосунки змінилися у 1237 р. – саме тоді Фрідріх II прогнав матір, яка змушена була звернутися до імператора з проханням захистити її права. Тоді ж Данило Романович відмовився підтримувати Фрідріха II Бабенберга і виступив проти нього, за що отримав від імператора 500 марок сріблом як компенсацію за похід в Австрію. На думку російського вченого, Данило Романович після пошуків контактів з імператором у 1235 р. був присутнім на з'їзді у Відні у 1237 р., де й отримав королівську корону від Фрідріха II Гогенштауфена, яка, зрозуміло, не була визнана папою. Вже на з'їзді у Пожоні (Братіславі) у 1252 р. Данило Романович заявив про свої права на Австрійську спадщину. Зважаючи на це, законність претензій його сина Романа Даниловича визнали Угорщина та Чехія (остання робила спроби домовитися з ним про розподіл Австрії), а також австрійська еліта, зокрема ландріхтер Австрії і герцогський шенк граф Генріх фон Хассбах, його брат Ульріх, брати Бернгард і Генріх Пройселі, Конрад фон Васербург, Оттон фон Майсау, Конрад фон Фалькенберг, Конрад фон Гімберг, Генріх фон Ліхтенштейн, Ульріх фон Гюттендорф, Крафт фон Слеюц і Оттон фон Лейсс, які пізніше звинуватили князя Романа Даниловича у зраді через відмову у подальшій боротьбі за престол²⁹. Якнайактивнішу участь в цій війні³⁰ взяв Лев Данилович, виступивши разом зі свояком краківським князем Болеславом Сором'язливим, одруженим з сестрою Констанції Кунегундою.

Через неузгодженість дій і скрите суперництво між союзниками – угорським королем Белою IV та Данилом Романовичем – вдалося оволодіти спадщиною Бабенберґів синові чеського короля Вацлава I маркграфу Моравії Пшемислу II Оттокару. 8 квітня 1252 р. свої претензії він підкріпив шлюбом зі старшою сестрою Фрідріха II Маргаритою – значно старшою за нього вдовою німецького короля Генріха VII Гогенштауфена³¹. Після 1253 р. Романовичі відійшли від цієї боротьби, яка переросла в чесько-угорське протистояння, котре схилилося на користь чеської сторони. Незважаючи на це, угорсько-галицький союз продовжував укріплятися і після 1253 р. Наприкінці 1254 р. Лев Данилович здійснив поїздку в Угорщину до свого тестя Бели IV, імовірно, для підтвердження цього союзу³².

Прийнявши титул *короля Русі* (а не *короля Галичини і Володимирії*, як попередньо угорські королі та принц Калман), Данило Романович, без сумніву, підкреслив цим свої претензії на всю Русь, і це не могла не сприйняти як виклик Золота Орда³³. У відповідь

²⁷ Thiele A. Erzählende genealogische Stammtafeln zur europäischen Geschichte. Bd. 1. Frankfurt-am-Main, 1993. Taf. 116, 204; Schwennike D. Europäische Stammtafeln: Stammtafeln zur Geschichte der Europäischen Staaten. Neue Folge. Bd. 1.1. Frankfurt-am-Main, 1998. Taf. 39, 85; Scheibelreiter G. Die Babenberger. Wien-Köln-Weimar, 2010. S. 278.

²⁸ Майоров А. В. Даниил Галицкий и Фридрих Воинственный: русско-австрийские отношения середины XIII века // Вопросы истории. 2011. № 7.

²⁹ Майоров А. В. Поход русских войск в Моравию и борьба за “Австрийское наследство” в 1252–1253 гг. // Военно-исторический журнал. Москва, 2011. № 8.

³⁰ Див.: ПСРЛ. Т.2. Стб.827–828; Mika N. Walka o spadek po Babenbergach 1246–1278. Racibórz, 2008. S.41, 43, 58, 75, 77.

³¹ Войтович Л., Целуйко О. Правлячі династії Європи. Біла Церква, 2008. С.38, 326.

³² ПСРЛ. Т.2. Стб.830.

³³ Исаевич Я.Д. “Королевство Галиции и Володимирии” и “Королевство Руси” // Древнейшие государства на территории РСФСР. 1985 г. Москва, 1986. С.62–63; Його ж. Галицько-Волинське князівство доби Данила Галицького та його нащадків (Замість передмови) // Історичні та культурологічні студії. Т.3. Галичина і Волинь у добу середньовіччя. До 800-річчя з дня народження Данила Галицького. Львів, 2001. С.3–9; Його ж. До історії титулатури володарів у Східній Європі // Княжа доба. Вип.2. Львів, 2008. С.3–29; Войтович Л. Нашадки Чингізхана. Вступ до генеалогії Чингізидів-Джучидів. Львів, 2004. С.101–103; Гарді Д. “Rex Ruscie” olim “rex Gallicie” // Дрогоичинь 1253. Івано-Франківськ, 2008. С.37–49.

хан Берке прислав полководця Бурундя “со силою великою”³⁴, якому вдалося розірвати союз короля Данила з Литвою, втягнувши обидві сторони у взаємну війну³⁵, зв’язати сили Тевтонського Ордену³⁶ і, зруйнувавши Сандомир, вивести з коаліції польських князів та угорців, після чого король Данило Романович змушений був емігрувати в Угорщину³⁷. Берке, усунувши короля, надав ярлик на Волинь Василькові Романовичу, а на Галич – Леву Даниловичу.

Ставши королем Чехії (1253) й утвердившись в Австрії, Пшемисл II Оттокар у 1260 р. розлучився з Маргаритою, що дало привід Бели IV для відновлення боротьби. 12 червня 1260 р. король Данило взяв участь у битві біля Кресенбруна у Штірії, якою завершилася чергова угорсько-чеська війна за Австрійську спадщину Бабенбергів³⁸. Лицарське військо, очолене штірійським маршалом Ульріхом фон Вільдоном, ще до підходу військ короля Пшемисла II Оттокара розгромило армію короля Бели IV. В цій битві, як довідуємося з листа чеського короля, брав участь “Danielem regem Russiae et filios eius et caeteros Ruthenorum ac Tataros”³⁹. Зрозуміло, що в Угорщині Данило Романович мав у своєму володінні отриманий від Бели IV феодал (як і його давній суперник князь Ростислав Михайлович – князівство у Мачві⁴⁰), а отже, був зобов’язаний взяти участь у штірійській кампанії. Крім того, чеський король залишався його супротивником. Коли домініканці та францисканці розгорнули агітацію, вербуючи волонтерів на допомогу Тевтонському Ордену як союзнику короля Данила, Пшемисл II Оттокар у своїх землях протидіяв цим заходам, за що навіть був попереджений папою⁴¹.

Після перемоги чеського короля було укладено компромісний мир, скріплені 25 жовтня 1261 р. шлюбом Пшемисла II Оттокара з внучкою Бели IV – Кунегундою, дочкою Ростислава Михайловича, князя Мачви, та Анни Бейлівни⁴². Скориставшись сприятливою ситуацією після підписання цього миру, Пшемисл II Оттокар приєднав собі також Штірію, Каринтію, Крайну, Віндійську марку та Фріуль – аж до Адріатичного моря.

За цей час Лев Данилович, витримавши конфронтацію з братом Шварном Даниловичем та дядьком Васильком Романовичем після повернення короля Данила і невдовзі після його смерті, маючи союз з угорським королем Белою IV, краківським князем Болеславом Сором’язливим та підтримку могутнього улус-бека Ногая⁴³, став сюзереном Галицько-Волинських земель.

Галицький князь підтримував тісні стосунки з угорським двором. 5 жовтня 1264 р., невдовзі після смерті Данила Романовича, на весіллі сина Бели IV – славонського

³⁴ ПСРЛ. Т.2. Стб. 847.

³⁵ *Войтович Л.* Війна з монголами на Волині у 1258–1260 роках // Науковий вісник Волинського національного університету імені Лесі Українки. Історичні науки. № 22. Луцьк, 2010. С.9–13.

³⁶ *Войтович Л.* Тевтонський Орден в політике Галицько-Волинського князівства // *Studia Slavica et Balcanica Petropolitana*. Санкт-Петербург, 2010. № 2(8). С.3–16; *Його ж.* Тевтонський Орден у політиці Галицько-Волинського князівства // Український Історичний Журнал. 2010. № 6. С.4–17.

³⁷ *Войтович Л.* Остання еміграція короля Данила Романовича // Науковий вісник Волинського національного університету імені Лесі Українки. Історичні науки. № 13. Луцьк, 2009. С.89–96.

³⁸ *Szaraniewicz I.* Die Hupatios-Chronik als Quellen // *Beitrag zur österreichischen Geschichte*. Wien, 1872. S.84, 144–145; *Кордуба М.* Участь Данила в битві під Кресенбрун // *Записки НТШ*. Т.10. Львів, 1896. С.1–2; *Грушевський М.* Історія України-Руси. Т.3. Львів, 1905. С.519.

³⁹ “...Данило король Русі зі своїми синами та підрозділами Русі і татар” (*Monumenta Germaniae Historica*. Scriptores. Т.IX. Stuttgart, 1851. P.184).

⁴⁰ *Гарді Д.* Чи Ростислав Михайлович був баном Мачви? // *Actes testantibus*. Ювілейний збірник на пошану Леонтія Войтовича / Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність. Вип.20. Львів, 2001. С.197–203.

⁴¹ *Preussisches Urkundenbuch*. Т.1. S.101–102. № 111–112.

⁴² *Wertner M.* *Az Árpádok czaládi*. Nagybecskerek, 1892. 527–536 old.

⁴³ *Войтович Л.* Улус Ногая і Галицько-Волинське князівство // Україна – Монголія: 800 років у контексті історії. Київ, 2008. С.71–78.

герцога Бели та Кунігунди – дочки маркграфа бранденбурзького Оттона III, поблизу міста Поттенбург, серед гостей з боку угорського короля був присутній *der kunic von Râzen*⁴⁴, яким, за обгрунтованою версією сербського історика Джури Гарді, був саме Лев Данилович⁴⁵. Весілля, яке фактично було з'їздом володарів Центрально-Східної Європи, Лев Данилович використав для укріплення своїх зв'язків. Цікаво і те, що австрійський хроніст назвав його королем, що може бути свідченням того, що в Європі Лева Даниловича трактували як легітимного спадкоємця Данила Романовича і сюзерена королівства Русі. Доказом цього є і місце серед гостей поряд з угорським королем, яке він займав на весіллі. Зрозуміло, що Лев Данилович не міг коронуватися, бо, по-перше, коронаційні регалії знаходилися у Холмі, а по-друге, він не хотів драгувати золотоординського хана Берке, особливо після успішного походу на Константинополь, проведеного у 1264 р. ординським еміром Ногаєм.

У квітні 1268 р. при дворі Бели IV перебувала і дружина галицького князя Констанція, де вона зустрічалася зі своїми сестрами Кунегундою, дружиною Болеслава Сором'язливого, та Йоланою, дружиною калішського князя Болеслава Побожного⁴⁶. Через тестя і дружину Лев Данилович підтримував союзні стосунки з польськими князями.

Не випадково ж у 1265 р. противник Лева Шварн Данилович вважав Болеслава Сором'язливого своїм союзником⁴⁷, а вже у 1266 р. дійшло до відвертої війни між ними⁴⁸.

Як свідчить Житіє св. Кінги (Кунегунди), дружини Болеслава і сестри Констанції, обидва двори були близькими, і Кінга часто бувала у Львові⁴⁹. Перша частина цієї пам'ятки створена близько 1320 р., а інформаторами автора були сучасники подій⁵⁰, тобто, інформації Житія можна довіряти. 1302 р. в монастирі кларисок у Старому Сончі померла дочка князя Лева – Святослава⁵¹. В цьому монастирі провела свої останні роки і її тітка Кінга, яка, напевно, схилила племінницю до чернечого життя. Це теж є свідченням близьких стосунків обох родин⁵².

Лев Данилович підтримував добрі стосунки з великим князем литовським Тройденом, коли той конфліктував зі Шварном та Васильком Романовичем. Син Тройдена, Римунт, навіть якийсь час перебував при дворі Лева у Львові⁵³. Тому і литовські війська брали участь походах Лева Даниловича на підтримку угорського короля.

Все це забезпечувало Леву Даниловичу сюзеренітет у королівстві Русі (Галицько-Волинській державі). Свідченням того, що брати змушені були визнати зверхність Лева Даниловича, може служити розповідь про участь галицького війська на чолі з Андрієм Путивличем у поході на ятвягів у 1272 р. та наступні перемовини з ятвязькими князями Минтея, Шюрпа, Мудейком та Пестилом, де руські князі перелічені літописцем у порядку старшинства: “ко Львои и Володимерови и Мьстиславоу мира просаче”⁵⁴. Волинські

⁴⁴ Ottokars österreichische Reimchronik / Ed. von J. Seemüller // Monumenta Germaniae Historica. Deutsche Chroniken. T.5. Pars 1. Hannover, 1890. P.106.

⁴⁵ Гарді Д. Хто був *der kunic von Râzen* на весіллі герцога Бели, молодшого сина угорського короля Бели IV і Кунігунди Бранденбурзької, яке відбулося біля міста Pottenburg 1264 року // Княжа доба. Вип. 5. Львів, 2012 (у друці). Щиро вдячний сербському історикові за можливість ознайомитися з дослідженням у рукописі.

⁴⁶ Там само.

⁴⁷ ПСРЛ. Т.2. Стб.864.

⁴⁸ Там само. Стб.864, 867.

⁴⁹ Див.: Monumenta Poloniae Historica. T.4. Lwów, 1884. S.672.

⁵⁰ Див.: Войтович Л. Де була столиця Лева Даниловича. С.712–720;

⁵¹ Dąbrowski D. Rodowód Romanowiczów. S.226–229.

⁵² Домбровський Д. Матримоніальна політика князя Лева Даниловича. С.216–217.

⁵³ ПСРЛ. Т.35. С.150, 198, 219.

⁵⁴ ПСРЛ. Т.2. Стб.870–871.

князі змушені були брати участь у походах Лева Даниловича в інші землі, хоч їм це не завжди подобалося.

Після смерті Бели IV його наступник Стефан V у союзі з Болеславом Сором'язливим та Левом Даниловичем відновив війну проти чеського короля Пшемисла II Оттокара. У 1271 р. краківський князь виступив проти прихильного до Чехії вроцлавського князя Генріха IV Пробуса. Лев Данилович одразу ж поспішив на допомогу своякові, змусивши і братів взяти участь у цьому поході. Луцький князь Мстислав Данилович пішов з військом у Польщу сам, а володимирський князь Володимир Васильович прислав військо з воєводою Желиславом⁵⁵. Листи вроцлавського єпископа Томаша дають підстави стверджувати, що у цей похід виступили і половці та литовці⁵⁶, безперечно, теж залучені Левом Даниловичем. Ця війна завершилася перемир'ям, підписаним 2 липня 1271 р. в таборі під Пожонню (Братиславою), після чого 14 липня 1271 р. у Празі було укладено мирну угоду. В обидва документи Стефан V включив і “зятя нашого Льва руського князя” (“Leonem generum nostrum Ruthenorum ducem”), а також його братів⁵⁷.

У 1272 р. в Угорщині загострилося протистояння між магнатськими угрупованнями. Бан Славонії барон Йоахім Гуткелед (батько якого Стефан Пектарі у 1 248–1264 рр. теж був баном Славонії) 24 червня захопив принца Ласло і відвіз до замку Капронца (Копривниця поблизу Загреба). У відповідь Стефан V негайно обложив замок, але не зміг пережити потрясіння, спричинене змовою славонського бана, в якій взяла участь королева Єлизавета Половчанка (Ержебет Кун), яка була коханкою бана, і 6 серпня 1272 р. раптово помер. 3 вересня 1272 р. барон Гуткелед і королева поспішили в Секешфегерварі проголосити королем юного Ласло IV. Оточення короля Бели IV висунуло претендентом на престол Белу Ростиславича, князя Мачви і внука короля Бели IV. Бела Ростиславич був племінником Лева Даниловича та Болеслава Сором'язливого. Прихильники князя Мачви напали на дім королеви, але були відбиті загоном барона Міклоша Пока. Врешті, князь Бела погодився на коронацію двоюрідного брата, але в листопаді 1272 р. на бенкеті був підступно вбитий соратником Йоахіма Гуткеледа бароном Генріхом Кесегі (Нейметуйварі)⁵⁸. У відповідь, прагнучи помститися за загибель свого свояка Бели Ростиславича, чеський король Пшемисл II Оттокар у 1273 р. напав на Угорщину і зайняв Дьор, Мошон та Шопрон. Лев Данилович та Болеслав Сором'язливий не допомогли угорцям, очевидно, вони підтримали партію противників клану Гуткелед–Кесегі. 1273 р. барон Гуткелед очолив Королівську раду у ранзі королівського надскарбія і братиславського жупана (*magister tauarnicorum et comes de Posonio*⁵⁹) й одружився з Марією, дочкою Романа Даниловича та Гертруди Бабенберг⁶⁰. Марія була спадкоємницею частини Штірії з центром у Юденбурзі. У 1274 р. королева зробила спробу звільнитися з-під опіки надміру амбітного коханця, але останній знову захопив у полон юного короля Ласло IV, якого звільнив барон Петер Чакі, давній противник клану Гуткелед–Кесегі.

1 листопада 1273 р. рейхстаг німецьких князів обрав королем графа Рудольфа фон Габсбурга. Останній відразу ж у 1274 р. висунув широку програму повернення самовільно захоплених імперських ленів після 1245 р. (коли формальне повалення Фрідріха II Гогенштауфена призвело до безладу в імперії)⁶¹. Приєднання Австрії, Штірії та інших земель чеським королем в цей час теж було здійснено без згоди імператора. Претендуючи на штірійські землі як спадок дружини, барон Гуткелед 1274 р. звернувся

⁵⁵ Там само. Стб.870.

⁵⁶ Schlesisches Urkundenbuch. T.4 / Ed. Winfried Irgang. Köln–Wien, 1988. № 124–127.

⁵⁷ *Vetera monumenta historica Hungariam sacram illustrantia* / Ed. A. Theiner. V.1 (1216–1352). Roma, 1859. № 80; *Regesta diplomatica nec non epistolaria Bohemiae et Moraviae* / Ed. J. Emier. V.2 (1253–1310). Praga, 1872. № 753; *Codex diplomaticus et epistolaris regni Bohemiae* / Ed. J. Šebánek i S. Dušková. T.5/2. Praga, 1981. № 636–637.

⁵⁸ Див.: Szabó K. Kun László 1272–1290. Budapest, 1886.

⁵⁹ *Codex diplomaticus patrius Hungaricus*. T.2. Győrött–Budapest, 1867. № 7. P.12–14.

⁶⁰ Kristó G. *Magyarország története 895–1301*. Budapest, 2006. 263–265 old.

⁶¹ Див.: Moeller B., Heckel M., Vierhaus R., Freiherr von Aretin K. O. *Deutsche Geschichte: Mittelalter*. Goettingen, 1985.

до німецького короля Рудольфа Габсбурга, який підтвердив йому ці володіння, що опинилися під владою Пшемисла II Оттокара⁶².

Наприкінці 1273–на початку 1274 рр. в Опаві Пшемисл II Отокар і краківський князь Болеслав Сором'язливий уклали союзню угоду⁶³. До неї, на думку Д. Домбровського, приєднався і Лев Данилович⁶⁴. Польський історик звернув увагу на лист чеського короля до краківського князя, написаний між листопадом 1270 та листопадом 1276 рр., в якому Пшемисл II Оттокар просив союзника пропустити до Лева Даниловича ординське посольство, що поверталось з Чехії, характер листа вказує на добрі стосунки між правителями⁶⁵. Схоже, що з ординськими дипломатами до Львова вирушило і посольство чеського короля.

У 1275 р. німецький король оголосив Пшемисла II Оттокара зрадником і почав готуватися до війни з ним. Угорський король відразу ж опинився серед союзників Рудольфа Габсбурга, з допомогою якого сподівався повернути собі захоплені чехами землі і таким чином підняти власний авторитет.

Вторгнення Рудольфа Габсбурга 1276 р. в австрійські володіння заскочило Пшемисла II Оттокара зненацька. Він не сподівався, що недавній володар малесеньких швейцарських графств Габсбург і Лауфенбург зуміє так швидко зібрати сили проти такого потужного володаря, як він. У результаті, за Віденським трактатом 25–26 листопада 1276 р., Пшемисл II Оттокар не тільки втратив Австрію, а й погодився повернути захоплені угорські землі, а також королівські регалії Арпадів. Правда, він не мав наміру виконувати ці зобов'язання. Віддавши тільки Шопрон, чеський король відмовився повертати інші землі та коронаційні регалії до повноліття Ласло IV⁶⁶.

У квітні 1277 р. в боротьбі зі славонськими магнатами Бобоничами загинув барон Йоахім Гуткелед, після чого розгорілася боротьба між останніми та кланом Кесегі. Цими обставинами скористалася королева-вдова, яка за підтримки половців, оселених у Трансільванії ще Белою IV, та короля Рудольфа Габсбурга проголосила 15-річного короля Ласло повнолітнім⁶⁷. Король відверто оперся на половецьку знать, через що отримав прізвисько *Кун* (Половець). 13 липня 1277 р. було укладено угорсько-німецький союз, а 11 серпня 1277 р. обидва королі зустрілися в Хеймбурзі на австрійсько-угорському пограниччі⁶⁸. Ставши палким прихильником Рудольфа Габсбурга, Ласло Кун підштовхував його до відновлення війни з чеським королем.

Тим часом чеський король все більше зближався з польськими та руськими князями. На думку польського генеалога Казимира Ясінського, у період з 1275 по 1278 рр. між ними було укладено угоду, скріплену шлюбом Казимира, старшого сина опольського князя Владислава, з Оленою з роду Романовичів⁶⁹. Цю версію підтримав Станіслав Срока⁷⁰. За Д. Домбровським, Олена була дочкою Лева Даниловича⁷¹. З огляду на близькі стосунки опольського князя з Пшемислом II Оттокаром, такий шлюб мав би означати підтвердження і чесько-галицького союзу⁷². Влітку 1277 р. імперські дипломати вважали руських і польських князів союзниками чеського короля⁷³. Перед 21 січня 1278 р. до Лева Данило-

⁶² *Mika N.* Walka o spadek po Babenbergach. S.82–83.

⁶³ *Monumenta Poloniae Historica.* T.2. Lwów, 1872. P.841–842; T.3. Lwów, 1878. P.175.

⁶⁴ *Dąbrowski D.* Stosunki polityczne Lwa Daniłowicza z sąsiadami zachodnimi. S.47–49.

⁶⁵ *Ibid.* S.61.

⁶⁶ *Continuatio Vindobonensis / Ed. W. Wattenbach // Monumenta Germaniae Historica. Scriptores.* T.9. Hannoverae, 1851. P.709.

⁶⁷ Див.: *Simoni de Keza. Gesta Hungarorum // Scriptores Rerum Hungaricarum tempore ducum regumque stirpis Arpadianae gestarum.* V.1 / Ed. I. Szentpétery. Budapest, 1937. P.141–194.

⁶⁸ *Codex diplomaticus Hungariae ecclesiasticus ac civilis / Ed. G. Fejer.* T.5. V.2. Buda, 1829. P.388–393.

⁶⁹ *Jasiński K.* Rodowód Piastów śląskich. T.3. Wrocław, 1977. S.35–38.

⁷⁰ *Sroka S.* Z dziejów stosunków polsko-węgierskich w późnym średniowieczu. Kraków, 1995. S.34–36.

⁷¹ *Dąbrowski D.* Rodowód Romanowiczów. S.217–225.

⁷² *Dąbrowski D.* Stosunki polityczne Lwa Daniłowicza z sąsiadami zachodnimi. S.49.

вича приїздив чеський дипломат (venit de Russia) Пардус, син Неплаха⁷⁴. Можна не сумніватися, що чесько-польсько-руський союз остаточно сформувався і Лев Данилович був його учасником.

Робив спробу поборотися за позицію руських князів і Рудольф Габсбург. 21 серпня 1277 р. він доручив провести переговори з руськими князями ченцю-мінориту Генріху фон Брене, молодшому синові Дітріха фон Веттіна графа фон Брене та Євдокії, дочки князя мазовецького Конрада та Агафії Святославни⁷⁵, але німецький дипломат не встиг виконати свою місію: галицько-чеський союз, скріплений шлюбом дочки Лева Даниловича зі спадкоємцем опольського князя, вже був укладений.

Війна між обома союзами розгорнулася у 1278 р. і завершилася 26 серпня 1278 р. жорстокою січею під Дюрнкрутом (Сухими Крутами) на Моравському полі, поблизу впадіння Морави у Дунай, неподалік Відня⁷⁶. Загибель короля Пшемисла II Оттокара в цій битві нарешті розрубала “австрійський вузол” і перетворила Австрію в довговікову опору династії Габсбургів.

За Рифмованою хронікою Оттокара Штірійського (+ 1318), на допомогу союзникові Пшемислу II Оттокару “послав з допомогою багато добрих воїнів король Лев з Русі”⁷⁷. За хронікою абата Іоганна з Віктрінга (XIV ст.), у цій битві чеського короля підтримав король Лев Данилович (“Leo rex Ruthenorum”)⁷⁸. Участь військ Лева Даниловича підтверджує і хроніка Леопольда Стайнреутера, який, правда, міг почерпнути інформацію з Оттокара Штірійського⁷⁹, а також пізніші австрійські хроністи⁸⁰. Про участь русичів у битві на боці чеського короля повідомляють також баварські та східнонімецькі джерела, не уточнюючи, з яких саме князівств походили ці війська⁸¹. Участь військ польських князів в цій битві також підтверджують джерела, у тому числі перелічені вище⁸².

Закиди окремих дослідників хроністу Оттокару Штірійському (його праця створена близько 1330 р.) нібито він більше дбав про поетичну сторону свого твору, ніж про історичну правдивість⁸³, відомостей про князя Лева заледве чи стосуються. І все ж у польській історіографії висловлювалися сумніви щодо інформації про участь війська князя Лева в цій битві, причому наводилися доволі загальні міркування і не порушувалось питання, для чого австрійським хроністам було вигадувати участь далекого галицького князя, якого до того ж вони називали на ім'я⁸⁴. Антоні Берцьяк взагалі силувався довести, наче в битві під Сухими Крутами брали участь тільки польські найманці, а не війська

⁷³ Włodarski B. Polska i Czechy w drugiej połowie XIII i na początkach XIV wieku (1250–1309) // Archiwum towarzystwa Naukowego we Lwowie. Dz.2. T.7. Z.3. Lwów, 1931. S.78.

⁷⁴ Codex diplomaticus et epistolaris Regni Bohemiae / Ed. J. Šebánek, S. Dušková. T.5/1. Pragae, 1974. № 50.

⁷⁵ Mika N. Walka o spadek po Babenbergach. S.95.

⁷⁶ Див.: Česko-rakouské vzťahy ve 13. století. Rakusko (včetně Štýrska, Korutan a Kraňska) v projektu velé říše Přemysla Otakara II. Sbornik příspěvků ze sympodia konano 26–27. září 1996 ve Znojme / Red. M. Bláhová, I. Hlaváček. Praha, 1998.

⁷⁷ Ottokars österreichische Reimmchronik / Ed. J. Seemüller // Monumenta Germaniae Historica. Deutsche Chroniken. T.5/1 Hannoverae, 1893. W.15233–15234.

⁷⁸ Johannis abbatis Victoriensis Liber centanum historianum / Ed. F. Schneider // Scriptorum rerum germanicarum in usum scholarum. T.43. Hannoverae–Lipsiae, 1909. P.231, 277.

⁷⁹ Heiling K. J. Leopold Stainreuter von Wien der Verfasser der sogenannten Österreichische Chronik von den 95 Herrschaften // Mittheilungen des Instituts für Österreichische Geschichtsforschung. T.47. Innsbruck, 1933. S.257.

⁸⁰ Anonimi Leobensis chronicon / Ed. H. Pez // Scriptorum rerum Austriacarum veteres ac genuini. T.1. Lipsiae, 1721. P.848; Ebdorfer Thomas. Chronica Austriae / Ed. A. Lhotski // Monumenta Germaniae Historica. Scriptorum rerum Germanicarum. S.erae Nova. T.13. Berlin–Zürich, 1967. P.146; Die Weltchronik des Mönchs Albert 1273/1277 – 1454/56 / Ed. R. Sprandel // Id. T.17. München, 1994. P.179.

⁸¹ Eberhardi archidiaconi Ratisbonensis annals / Ed. Ph. Jaffé // Monumenta Germaniae Historica. Scriptorum. T.17. Hannoverae, 1861. P.593; Hermani Altahensis annals / Ed. Ph. Jaffé // Ibid. P.410.

⁸² Mika N. Walka o spadek po Babenbergach. S.90–91.

⁸³ Huber A. Die steiersche Reimchronik und das österreichische Interegnum // Mittheilungen des Instituts für Österreichische Geschichtsforschung. T.4. 1883. S.41–74.

⁸⁴ Włodarski B. Polska i Ruś. S.157; Dąbrowski D. Stosunki polityczne Lwa Daniłowicza z sąsiedzami zachodnimi. S.49–50, 62; Mika N. Walka o spadek po Babenbergach. S.91–93.

польських князів⁸⁵, хоча з чеських джерел випливає, що король чекав на польських князів та їхні дружини, на що слушно звернув увагу Норберт Міка⁸⁶. Від відповіді на ці питання поважні дослідники ухиляються⁸⁷.

В.Пашуто хибно вказав на участь Лева Даниловича в цій битві на боці цісаря Рудольфа Габсбурга⁸⁸. Він почерпнув інформацію у Продовжувача хроніки пресвітера Магнуса, за якою серед союзників німецького короля названі половці і русичі⁸⁹. Але це могли бути дружини з угорського війська Ласло IV Куна, набрані в закарпатських комітатах, значна частина території яких входила до королівського домену⁹⁰.

У джерелах, які згадують про ці події, цікавим є повідомлення Томаса з Павії. Відомий теолог і францисканський дипломат Томас Тусці з Павії (бл. 1212–1284) був високоосвіченою людиною. В 1245 р. він брав участь у Ліонському соборі (де виступав Петро Акерович⁹¹), у 1253 р. їздив до Греції, Далмації та Богемії і по інших землях імперії, був дотичним до унійних переговорів нікейського патріарха з папою Інокентієм IV, потім викладав теологію у Пармі, Болоньї і Феррарі, а з 1258 р. був пріором тосканської провінції ордену⁹². Його “Історія імператорів і понтифіків” свідчить не тільки про ерудицію автора, а й про його добру поінформованість у багатьох деталях. Принаймні, про *королівство Русі* він знав не тільки з чуток, переданих через п’ять руки. Унійні перемовини з нікейським патріархом відбувалися паралельно з переговорами з Данилом Романовичем і були ланками однієї програми. Томас Тусці записав, що чеському королю вдалося переконати русичів у необхідності виступити проти німецького короля, але з ласки Божої сталася несподівана конфронтація між останніми та волохами (*bruteni et blasi*)⁹³. Цілком вірогідно, що оточенню Ласло Куна вдалося організувати похід половців з волохами у Прутсько-Дністровському межиріччі, з огляду на який ширша участь військ Лева Даниловича, або і його самого, у виправі проти Рудольфа Габсбурга стала неможливою, через що, як записав чеський хроніст Інджіх з Хеймбурга, “Оттокар, крім поляків, зібрав небагато гостей”⁹⁴.

15 липня 1278 р. Пшемисл II Оттокар зупинився біля Брно, чекаючи на польські та руські війська. 28 серпня 1278 р. під Дюрнкрутом у нього було майже шість тисяч воїнів, у тому числі близько тисячі лицарів. Не менше половини цього війська становили польські дружини. Малоімовірно, щоби серед них не виявилось жодного польського князя з числа тих, кого згадували австрійські хроністи. В цьому війську була також руська дружина і навіть загони з Прибалтики. У війську Рудольфа фон Габсбурга налічувалося до 8500 воїнів, серед них лише 300–550 лицарів. Дві третини цього війська становила угорська армія, переважно половці і частини, набрані з королівського домену⁹⁵. Поляки та русичі зазнали в цій битві значних втрат. Проблема участі Лева Даниловича в цій битві потребує ще глибших досліджень.

Лев Данилович не пробачив Ласло Кунові цієї поразки, а також нападу половців та волохів, і продовжив боротьбу з ним навіть після завершення боротьби за спадщину

⁸⁵ *Berciak A.* Polacy w bitwie pod Suchymi Krutami // *Prace Naukowe Uniwersytetu Śląskiego.* № 72. *Prace Historyczne.* IV. Katowice, 1975. S.7–25.

⁸⁶ *Mika N.* Walka o spadek po Babenbergach. S.90–91.

⁸⁷ Див., наприклад: *Kusternig A.* Bitva na Moravskem poli u Suchych Krut a Jedenspeigen 26 Srpna 1278 // *Česko-rakouske vztahy / Pod red. M. Blahovej i I. Hlavačka.* Praha, 1998. S.163–189.

⁸⁸ *Пашуто В. Т.* Очерки по истории Галицко-Волынской Руси. С.300.

⁸⁹ *Chronicon Magni Presbiteri continuation // Monumenta Germaniae Historica. Scriptorum.* T.17. Hannoverae, 1861. P.533.

⁹⁰ *Biedermann H. I.* Die ungarischen Ruthenen, ihr Wohngebiet ihr Erwerb und ihre Geschichte. Innsbruck, 1862. S.1–11.

⁹¹ Див.: *Паславський І.* Український епізод Першого Ліонського собору (1245 р.). Дослідження з історії європейської політики Романовичів. Львів, 2009.

⁹² *Schneidler B.* Italienische Geschichtsschreiber. Leipzig, 1909. S. 49–52; *Puano P.* Thomas de Pavie // *Dictionnaire de Spiritualité.* Paris, 1991. P.867–868.

⁹³ *Thome tusci Gesta Imperatorum et Pontificum / Ed. E. Ehrenfeuchter // Monumenta Germaniae Historica. Scriptorum.* T.22. Hannoverae, 1872. P.525.

⁹⁴ *Letopis Jindřicha Heimburského / Wyd. J. Emler // Fontes Rerum Bohemicarum.* T.3. Praha, 1882. S.316.

⁹⁵ *Kusternig A.* Bitva na Moravskim poli (u Suchych Krut a Jedenspeigen) 26 srpna 1278 // *Česko-rakouské vztahy ve 13. století.* Praha, 1998. S.173.

Бабенбергів. У 1279 р. магнати змусили короля видати акти від 23 червня та 10 серпня, спрямовані проти половців. Виглядає на те, що Лев Данилович не зміг скористатися з цієї усобиці повною мірою, оскільки сам повів боротьбу за краківський трон. Тільки у 1281 р. Лев Данилович здійснив похід у жупу Угоча аж до Вишкова, що дає підстави припускати, що князь уже мав території за Карпатами, найімовірніше, жупу Берег.

Висловлювалися здогадки, що Лев Данилович отримав Закарпаття як віно за дружиною Констанцією і вже з 1251 р. володів, принаймні, Березькою жупою. Подібно до цього перед ним Закарпаттям володів інший зять короля Бели IV – Ростислав Михайлович⁹⁶. У 1271 р. королем Стефаном V був наданий привілей м. Ломпертсасу (Берегову)⁹⁷, що було би порушенням прав сюзерена, якби жупа Берег належала Левові Даниловичу. Отже, до 1271 р. жупа Берег ще входила до угорських володінь.

У 1283 та 1285 рр. відбулися походи Лева Даниловича в Ужанську жупу. Під час походу 1285 р. галицький князь разом з ординцями пішов аж у Паннонію, і угорський король ледве відстояв Пешт⁹⁸. На слушну думку М. Грушевського, галицькому князеві вдалося заволодіти частиною Закарпаття в ході конфронтації з Ласло IV. Жупу Берег князь опанував протягом 1278–1279 рр., ще до початку війни за польську спадщину, бо у 1281 р. вже з цієї території він напав на сусідню жупу Угоча. Герб м. Ломпертсас, яке з 1271 р. було центром жупи Берег, повністю збігається з раннім гербом Львова. Лев Данилович міг надати цей герб центру своїх володінь у Закарпатті⁹⁹. Цікаво також, що в угорському документі з 1277 р. вказувалося, що ліс Кобили розташований південніше м. Бардієва “біля засік нашого королівства і королівств Польщі та Русі”¹⁰⁰. Як зазначалося у “Польсько-угорській хроніці”, біля Солоного граду у Словаччині сходилися кордони “між угорцями, русинами і поляками”¹⁰¹.

На думку деяких істориків, крім жупи Берег, до складу закарпатських володінь галицьких королів входили і мармароські землі з Хустом¹⁰², але доказів цього немає. Так само брак доказів на підтвердження версії Юрія Химинця, ніби комітат Спіш приєднався до Галицько-Волинської держави у 1286 р. внаслідок повстання у срібних копальнях, підтриманого місцевими “руськими магнатами”, яке нібито було спровоковане будівництвом німецькими колоністами своїх храмів та монастирів¹⁰³. Більш аргументованою є здогадка Михайла Трояна про приєднання внаслідок походу 1283 р. західної частини Закарпаття – “від нинішнього Берегова до гори Маковиця”¹⁰⁴, бо з листа короля Карла Роберта випливає, що замок *Mackk* у жупі Шарош до початку 1320-х років належав руським князям¹⁰⁵. Але це могло статися і раніше (судячи з документа 1277 р.), і пізніше, у 1301–1321 рр. – в період боротьби за спадщину Арпадовичів та тривати недовго.

Загадки австрійського вузла, який утворився в ході боротьби за спадщину Бабенбергів, змушують дослідників звернутися до особи сюзерена галицько-волинських земель Лева Даниловича, який відігравав у зазначених подіях одну з головних ролей. У світлі західноєвропейських джерел цей діяч постає ще більш монументальним та величним.

⁹⁶ *Komáromy A.* Ugocsa vármegye keletkezése. Budapest, 1896. 37 old.

⁹⁷ Державний архів Закарпатської області. Ф.10. Оп.8. Спр.1493. Арк. 16–23.

⁹⁸ Див. фрагмент францисканського аноніма XIV ст.: *Scriptores Rerum Hungaricarum tempore ducum regumque stirpis Arpadianae gestarum.* V.1. P.472.

⁹⁹ *Пачовський В.* Срібна земля. Ужгород, 1993. С.41.

¹⁰⁰ *Wenzel G.* Codex diplomaticus Arpadianus continuatus. Pest, 1811. P.166–167.

¹⁰¹ *Ставровський О.* Словацько-польсько-угорське прикордоння до XVIII ст. Пряшів, 1967. С. 14, 377.

¹⁰² *Вегеш М.* Лев Данилович // *Вчені, письменники і політичні діячі про Україну.* Вип.2. Ужгород, 1996. С.34–39.

¹⁰³ *Хименець Ю.* Закарпаття – земля української держави. Ужгород, 1991. С.17.

¹⁰⁴ *Троян М.* Мукачівський замок. Ужгород, 1982. С.9.

¹⁰⁵ *Codex diplomaticus Hungariae ecclesiasticus ac civilis / Ed. G.Fejer.* T.8. Vol.2. Budae, 1834. P.326.

**THE PUZZLES OF THE AUSTRIAN TWIST (1272–1278):
LEO DANYLOVYCH, LASZLO IV, PRZEMYSL OTTOKAR II,
RUDOLF HABSBERG AND POLISH RULERS**

Leontiy VOITOVYCH

*L'viv Ivan Franko National University
1, Universytet'ska Str., Lviv, 79000, e-mail: lev67420@ukr.net
The History of Middle Ages and Byzantine Study Department*

In this article an attempt to solve complex problems of political relations in the Central and Eastern Europe at the last stage of the war for the legacy of Babenbergs is presented. The analysis of the Latin sources allows to evaluate the new role and place of the Kingdom of Rus' (Galicia-Volyn state) and its overlord Leo Danylovych in the European politics of the second half of the XIII century.

Key words: legacy of Babenbergs, Durnkrut, Leo Danylovych, Laszlo IV, Przemysl Ottokar II, Rudolf Habsburg, Boleslav the Shy.

**ЗАГАДКИ АВСТРИЙСКОГО УЗЛА (1272–1278):
ЛЕВ ДАНИЛОВИЧ, ЛАСЛО IV, ПШЕМЫСЛ II ОТТОКАР,
РУДОЛЬФ ГАБСБУРГ И ПОЛЬСКИЕ КНЯЗЬЯ**

Леонтий ВОЙТОВИЧ

*Львовский национальный университет имени Ивана Франко
ул. Университетская, 1, Львов, 79000, e-mail: lev67420@ukr.net
Кафедра истории средних веков и византистики*

В статье сделана попытка решения сложных проблем отношений в Центрально-Восточной Европе на последнем этапе войны за наследство Бабенбергов. Анализ источников, в первую очередь латыноязычных, позволяет по-новому оценить роль и место королевства Руси (Галицко-Волынского государства) и его союзера Льва Даниловича в европейской политике второй половины XIII столетия.

Ключевые слова: наследство Бабенбергов, Дюнкрут, Лев Данилович, Ласло IV, Пшемьсл II Оттокар, Рудольф Габсбург, Болеслав Стыдливый.

Стаття надійшла до редколегії 12.03.2012.

Прийнята до друку 26.03.2012.